

УДК 821.162.1-993 Т. Яструна

Деян АЙДАЧИЧ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТЕРЕОТИП РОСІЯНКИ В ЕРОТИЧНІЙ ПРОЗІ ТОМАША ЯСТРУНА

У статті розглянуто низку творів польського письменника Томаша Яструна крізь призму еротичності як їх основної характеристики. Увага автора зосереджена на особливостях конструювання стереотипу російської жінки — носія еротичності — в уявленні польського чоловіка, а також на розкритті головних рис персонажів Т. Яструна.

Ключові слова: еротична проза, стереотип, етнічна ідентичність.

W artykule przeanalizowano szereg utworów polskiego pisarza Tomasza Jastruna przez pryzmat erotyzmu jako ich podstawowego wyznacznika. Uwaga autora skupiła się na specyfice konstruowania stereotypu rosyjskiej kobiety — nosicielki erotyzmu — w wyobrażeniach polskiego mężczyzny, a także — na wychwyceniu najważniejszych cech głównych bohaterów T. Jastrunia.

Słowa kluczowe: proza erotyczna, stereotyp, tożsamość etniczna.

The article examines several works of Polish writer Tomasz Jastrun through the prism of sexuality as they denied basic determinants. Attention focused on the specifics of the construction of the stereotype of Russian women — exudes eroticism — Polish man in the images, as well as — for the capture of the most important features of the main characters T. Jastrun.

Keywords: erotic fiction, stereotypes, ethnic identity.

У польській літературі існує ціла низка творів, що розкривають болючі стосунки бунтівних поляків і їхніх, у деяких епохах, небажаних правителів — росіян. Та поряд із ними можна знайти тексти, які ці відносини показують із побутової чи навіть кумедної точки зору. Оповідання Томаша Яструна «Гарячий лід» (2002) із гумором зображує директора культурного центру в провінційному містечку М., який використовує від'їзд дружини до Варшави для першої подружньої зради. Боягузливий підкаблучник поводить ся, наче справжній мужній чоловік, і це робить його пригоди ще смішнішими. Він запрошує в гості додому працівницю з очолюваного ним центру, красиву росіянку, якою нехтує її чоловік поляк.

Для іронічного змалювання своїх персонажів в оповіданні «Кармінові трусики» («Karminowe majteczki») письменник використовує кілька опозицій: вона за походженням з метрополії, він — із провінції, вона — росіянка, він — поляк, вона — працівниця, він — її шеф, вона — художниця, він — бюрократ, вона чуттєва — він еротично заляканий, вона розкута — він скований, вона неохайна — він акуратний і так далі. Тут наявна велика кількість опозицій, і кожна риса має своє місце в описі героїв Т. Яструна.

Цікаво розглянути питання, як у цьому тексті діють польські уявлення про російських жінок, і з'ясувати, чи риси представленої героїні мають певні гендерні особливості у порівнянні зі звичай-

ним уявленням поляків про росіян. Хоча основна увага в розвідці присвячена профілюванню етнічних стереотипів у тексті письменника, поміж численних можливих опозицій я не хотів би надати цьому протиставленню більшої значущості, ніж воно є насправді або ж асоціативно присутнє в тексті. Але сам Т. Яструн у грі з етнічними стереотипами іноді активує властивості героя, пов'язані з етнічною ідентичністю, очікуючи, звичайно, що вони відтворяться і конкретизуються читачем. З іншого боку, помилково було б недооцінити чи применшити їх важливість. Коли Т. Яструн на початку оповідання представляє Віру, він підкреслює еротичність її російського пом'якшення польської вимови. Цим самим письменник, зокрема в контексті описуваних еротичних сцен, наголошує на принадності Віри, яка згодом активується і отримує подальший розвиток.

Вона красива, приваблива, зріла, носить еротичну білизну, малює і навчає інших малювати. Її готовність до шлюбної невірності психологічно виправдана тим, що чоловік-автомеханік її ігнорує. Спокуслива поза Віри на сходинах спонукає директора завести розмову, яка призведе до сміливого запрошення до свого будинку, мовляв, там буде затишно для створення його портрету, і він зможе розслабитися.

Будинок Антонія блищить, тому що його педантична та безробітна дружина безперервно підкується про чистоту помешкання. Чистота дому

пов'язана й із чистотою їхнього еротичного життя. Письменник читачеві розкриває свого роду відразу, з якою жінка ставиться до сексу, а погоджується на нього тільки тому, що так роблять інші. Очевидно, секс у її світогляді — це щось брудне, те, що порушує чистий, охайний світ. Подружжя не має дітей, і здається, лише тому, що вагітність — нечиста: «Antoni czasami podejrzewał, że ciąży byłaby dla niej po prostu niehigieniczna».

Так, фізичній чистоті відповідає і моральна, втілена в гігієнічному сексі або, ще краще, у його відсутності. В опозиції «чисто — брудно», що є основним протиставленням в оповіді, Віра пов'язана із брудом. Дружина Антонія взагалі зневажає жінок зі сходу, і це помічає наратор: «Rosjanka nie lubiła jej, miała wrażenie, że żona szefa ją obwąchuje, nie dowierzając, że ktoś ze wschodu może być czysty». Та й Антонію такою ж бачить спокливу жінку, об'єкт свого бажання. Відбувається нашарування опозицій у міщанському середовищі польської провінції: головний герой живе в пуризмі, а коханка, москвичка за походженням, — морально розпусна, тобто брудна. Для закріплення в уяві читача картини, заснованої на використанні введених стереотипів, письменник зображує Віру у ванній кімнаті в будинку Антонію: «...poszła na chwilę do toalety, lustrując chorobliwie czyste i wypieszczone mieszkanie. Łazienka była śnieżnobiała, lśniła, jakby wylizana ją armia kotów. Wtedy ogarnęła ją nieprzeparta żądza, aby to wszystko zbrukać, tak szybko i gwałtownie jak to jest możliwe». В розумінні жінки така чистота — хвороблива.

В описі Віриного бажання забруднити, насильницьки знищити порядок, у контексті польсько-російських тривалих і сумних відносин, на які тут, звичайно, натяку немає, навіть у зображенні жартівливо забарвленого сексу «працює» стереотип. В описі поцілунку, на якому Яструн затримується, у протилежних рисах несміливого героя та легкоперверсійної Віри теж підкреслюється різниця в ментальності.

Запросивши Віру до себе, Антоній ретельно планує подробиці візиту, а зокрема, знищення слідів перелюбу. З гумором описані дезінфекційні засоби, які Антоній використовує для очищення усіх можливих плям і залишків присутності коханки. Але його турбує втрата Віриних червоних трусиків. Уже сам колір підкреслює екстравагантність і розпусність гості, але крім цього, трусики

йї дуже дорогі, адже це спогад про колишнє кохання. Звичайно, так, як письменник у гумористичному дусі веде оповідь, Антоній і Віра не можуть знайти втрачені трусики, але їх відразу після повернення додому помічає дружина. Через порушений порядок зраджена голосно скрикує. Опозиція чистого та брудного переноситься із плану реальності до морального судження. З погляду письменника, моральний осуд не є однозначним, адже зображена раніше картина «стерильності» життя подружжя підштовхує до думки, що саме це й стало причиною подружньої зради.

Переказуючи думки Антонія, письменник підкреслює відчуття полегшення, коли чоловік розуміє, що жінка поїде в Варшаву разом із собакою Туптусем, адже на очах у Туптуса він не зміг би її зрадити. Далі описує його міркування про те, що може розпочатися великий град, розміром з яйце, і дружина завчасно повернеться додому. А потім Яструн знову грається з етнічним стереотипом росіян, втілюючи в образі Віри загрозу підхопити захворювання. Антоній — боягуз, стурбований тим, що Віра інфікує його СНІДом: «СНІД! Хвороба вирує в Росії». Але цей страх тимчасовий, його переборює бажання отримати від росіянки солодощі таємного кохання. Побоювання і каяття довго не терзають Антонія. Потім автор знову гумористично посилює страх захворіти на СНІД: коли Віра з альбомом розслаблює атмосферу сміхом, несміливий перелюбник згадує про дружину і лякається хвороби.

Жінка повернулася додому й одразу помітила дивний стан Антонія, тому запитала, що трапилось. Чоловік відповів, що болить голова, а сам подумав: це перші ознаки СНІДу. Страх таємного коханця настільки перебільшено, що він стає смішним, особливо в контексті швидкоплинної пристрасті. Гра, яку вміло буде оповідач, спирається на опозицію здорового і хворого.

Зустріч польського чоловіка і російської жінки в цьому оповіданні провокує подружню зраду, і тому відносини двох народів у тексті не обтяжені історичним травмами. Але навіть тут, у невдалих романтичних стосунках можуть з'являтися етностереотипні риси, змінюючи і перетворюючи узвичаєні уявлення про інший народ. Стереотипні риси в даному випадку, з одного боку, більш помітні, а з іншого — пом'якшені, що залежить від стратегій письменника в тексті оповідання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jastrun T. Gorący lód : 29 poważnych i niepoważnych opowiadań o miłości niemiłości / Tomasz Jastrun. — Warszawa, 2002.